

O LIJEPOJ FONTANI I BRAČNOM VRTULJKU U NÜRNBERGU

Branka Beović, dipl. ing. građ.

U broju 81 u rubrici Zanimljivosti objavljen je članak „*Kolerina ili Gutschmiedova fontana u Dresdenu*“. Barun Eugen von Gutschmied darovao je sredstva za njezinu izgradnju jer je želio izraziti zahvalnost što je Dresden ostao pošteđen kolere koja je harala 1840./1841. i ugrožavala grad. Prema izričitoj Gutschmiedovoj želji, Gottfried Semper je napravio fontanu u neogotičkom stilu po uzoru na Lijepu fontanu/*Schöner Brunnen* u Nürnbergu. Tijekom posjete Nürnbergu imala sam priliku vidjeti je uživo i uvjeriti se da je ona zaista tako lijepa kako joj kaže ime.

Nürnberg je stari njemački trgovački i obrtnički grad. Prvi se put, kao *Nourenberc*, spominje u ispravi iz 1050. godine kojom se oslobađa ropkinja Sigena. Zanimljivo je da je, kada je krajem 15. stoljeća otkrivena Amerika, Nürnberg bio najznačajniji njemački grad. (Kluger, 2011.) Danas je Nürnberg drugi grad po veličini u Bavarskoj. On je grad sajmova i kongresa. Nirnberški sajam ubraja se u deset najvećih u Europi, a na spomen Nürnberga većini će prve asocijacije biti Božićni sajam, nirnberške kobasice, nirnberški medenjaci, igračke, nirnberška tvrđava i Lijepa fontana koja je zaštitni znak grada. Gradom dominira crveni pješčenjak od kojeg su izgrađeni burg, crkve i gradske zidine. Stara gradska jezgra prepuna je fontana. U ovom će prikazu biti riječi o dvije: Lijepoj fontani iz 14. stoljeća i fontani Bračni vrtuljak iz 20. stoljeća, nastaloj prema pjesmi Hansa Sachsa (1494.-1576.), nirnberškog postolara i najpoznatijeg njemačkog pjesnika 16. stoljeća, majstora pjevača iz kojeg je ostao bogat opus od oko 4000 pjesama, 1700 pripovijetki i 200 dramskih djela.

Lijepa fontana/Schöner Brunnen

Fontana se nalazi na sjeverozapadnoj strani Glavnog trga/*Hauptmarkt* u centru Starog grada. Na trgu se baš kao i davnih dana prodaje voće, povrće i druge živuće namirnice. Za vrijeme Božićnog sajma „okupiraju“ ga prodavači božićnih ukrasa, medenjaka, kuhanog vina, porculana, kuhinjskih pregača i oko 2 milijuna posjetitelja godišnje.

Prvi dojam o fontani, uz mnogobrojne turiste i ostatke boca, limenki i papira koji ostaju iza njih, i u moru štandova nije bio obećavajući. Povratak u hotel i prolazak pokraj nje navečer, bez sve one gužve oko nje, već ju je učinio malo ljepšom, ali sljedeće jutro obasjana suncem zabljesnula je u svoj svojoj ljepoti!

Fontana je postavljena krajem 14. stoljeća i prvobitno se napajala iz izvora u *Gleißhammeru*. Zbog pozlate i šarenih boja prozvali su je „lijepom“. Uz fontanu je vezana predaja koja kaže da se mladi bravarski naučnik zaljubio u majstorovu kćer. Ocu nije bio drag. Okarakterizirao ga je kao „ništ' koristi“ i potjerao iz kuće. U noći prije nego

Lijepa fontana i „pravi“ prsten za sreću na sjeveroistoku (snimila Branka Beović)

40 kipova krase 19 m visoku kamenu piramidu (snimila Branka Beović)

Mesingani prsten za sreću (za turiste) na jugozapadu (snimila Branka Beović)

Skica rasporeda kipova (prema www.petruschuster.de)

Kipovi Cicerona i Hijeronimusa (snimila Branka Beović)

Putto s mandolinom (snimila Branka Beović)

je napustio Nürnberg, mladi je bravar pokazao svoje umijeće i umetnuo prsten u ogradu fontane. Prsten se mogao zavrtiti, a bio je tako majstorski napravljen da se nije vidio nikakav šav. Uskoro je postao poznat kao čarobni prsten, a i danas ga mnogobrojni posjetitelji zavrtite kako bi im se ispunile želje. Naime, prema vjerovanju će se onome tko ga zavrti tri puta ispuniti tri želje, ili će, prema drugima, biti nagrađen s puno djece.

Ne zna se točno kada je prsten stavljen na fontanu, ali prvi se put spominje u pjesmi Friedricha Beera 1578. godine, a na bakrorezu iz prve polovine 17. stoljeća vidi se mladić koji ga okreće. Pri prvoj restauraciji 1821.-1824., kada je zamijenjen gornji dio ograde, nestao je i zamijenjen je sličnim. Kod druge restauracije 1899.-1903. Otto Wolgemut izradio je novi mesingani prsten. Istovremeno je tvrtka Frey na sjeveroistočnoj strani napravila željezni prsten. On se i danas nalazi na istom mjestu. Mesingani prsten je do sada zamijenjen najmanje pet puta, ali to nije utjecalo na njegovu „moć“, a koji je od njih onaj pravi ostatak će tajna. Dok domaći misle da je to onaj željezni na sjeveroistoku, za turiste je to onaj mesingani na suprotnoj strani. Zavrtite li se oba neće se pogriješiti.

Postoji još jedna predaja, ona o rodu s dojenčecom u kljunu koja se nalazi na sjevernoj strani fontane. Smatra se da je to znak zahvalnosti za obilje djece i ozdravljenje stanovništva nakon epidemije kuge koja je harala 1348.-1350.

Ideja o fontani potječe već iz 1370., iz vremena vladavine Karla IV. Izvedba je, pod vodstvom palira Heinricha Beheima, trajala od 1385.-1396. Figure su izradila tri majstora, a obojena verzija fontane vjerojatno potječe od majstora Rudolfa, Conrata Klügela i Heinricha Vogela. Ukupni troškovi iznosili su 4500 guldena i plaćeni su iz gradske kase.

Fontana je visoka 19 metara i izgleda poput gotičkog crkvenog tornja. Ima tri kata u obliku piramide te osam potpornih rebara. Krasi je četrdeset figura. Na vrhu se nalaze figure Mojsija i 7 proroka. Ispod njih je 7 knezova izbornika i 9 junaka. Na podnožju su alegorije filozofije i slobodnih umjetnosti, kao i 4 crkvena oca i 4 evangelista. Točan raspored sjedenja prikazan je na slici 4. Budući da se gotički original od pješčenjaka jako ošteti, fontana je početkom 20-og stoljeća zamijenjena kopijom od ljuštarnog vapnenca, a ostatci su izloženi u Germanskom nacionalnom muzeju i nekadašnjem Muzeju cara Friedricha/*Kaiser-Friedrich Museum* u Berlinu.

Bazen fontane je oktogonalan i okružen je ogradom od kovanog željeza. Izradio ju je Paulus Kuhn 1587. pa je tako oграда starija od fontane. Postavljene su četiri nagibne cijevi za uzimanje vode.

Završetak fontane čini toranj s dva križna cvijeta smještena jedan iznad drugog.

Tijekom 2. svjetskog rata Nürnberg je bio meta 59 zračnih napada u kojima su razoreni veliki dijelovi starog Nürnberga. Da bi je zaštitili, fontana je zaziđana u ožujku 1942. godine te je tako neoštećena preživjela ratna razaranja.

Zadnji konzervatorski radovi napravljeni su 1989. godine, a zadnje pozlaćivanje 1991./92.

Zanimljivo je da je 2002. godine nirnberški dizajner Sven Weihrefer za Božićni sajam napravio vrlo lijep „nirnberški prsten želja“. Njegov se nosi kao prsten na ruci.

„Bračni vrtuljak“ ili fontana Hansa Sachsa kraj Bijelog tornja/Weiße Turm

Fontana „Bračni vrtuljak“ nalazi se na Ludvigovom trgu/*Ludwigsplatz* i prekriva ventilacijski šaht podzemne željeznice kod Bijelog tornja/*Weiße Turm*.

Kako je nastala?

Prijedlozi koji su napravljeni za natječaj 1975./76. godine nisu zadovoljili uvjete natječaja pa je sljedeće godine najprije upućena zamolba prof. Jürgenu Weberu, docentu na Sveučilištu u Braunschweigu, da on izradi svoj prijedlog, a zatim mu je u lipnju 1978. dana narudžba za oblikovanje i izvedbu fontane.

Fontana je svečano otvorena 30. lipnja 1984. godine nakon šest godina gradnje. To je najveća europska fontana sa skulpturama napravljena u 20-om stoljeću. Inspirirana je pjesmom „Gorkoslatki bračni život“ / *Das bittersüße eheliche Leben* Hansa Sachsa iz 1541. godine, u kojoj pjesnik drastičnim riječima opisuje brak od ljubavnog zanosa, preko bračnih svađa, do smrtne postelje i vječnosti. Sachs je pjesmu „Gorkoslatki bračni život“ napisao nakon 22 godine braka i posvetio je svojoj bračnoj družici Kunigunde, rođenoj Ceutzer, s kojom je bio u braku 41 godinu i imao sedmero djece. Na žalost, niti jedno ga nije nadživjelo.

Fontana ima oblik vrtuljka sa šest vagona. Prof. Weber je rekao da je Sachsova pjesma tako uravnotežena, tako bez početka i kraja da je napravio šest vagona koji naizmjenice predstavljaju pozitivne i negativne strane braka. Tri predstavljaju ljubav i bračnu sreću, a tri suprotnost. Skulpture bračnog para zrače putenošću i dramatičnošću.

Tlocrt fontane je u obliku ruže.

Na stupu u obliku kukuruza, na čelu fontane, iznad kaosa svoga braka pleše i pjeva sam Hans Sachs. Lijevo od njega je vagon u obliku školjke, iz koje poput Venere izlazi gola ženska osoba. Pored nje kleči muškarac u odijelu s trubom koji obznanjuje svoju zaludenost ljepotom svoje žene. Sa Sachsove desne strane, u gorućem vagonu, muškarac i žena se uzajamno drže na lancu. Slika upućuje na prikaze Posljednjeg suda u gotici na kojima vrag uvijek u jednom kutu drži prokletnike na lancu.

Pored njih nalazi se vagon u obliku dvoglavog labuda u kojem je goli ljubavni par u trenutku neposredno prije poljupca. Labud je od davnina ptica ljubavi. U ovom slučaju ove dvije glave također razmjenjuju nježnosti. Pored mramornog stupa u obliku ružinog grma nalazi se vagon u obliku zmije-zmaja na kojem se bore dva napola raspadnuta leša. Na nozi zmaja napisane su riječi: „1.7.77 Bračne razmirice i vječnost“. Naime, 1. srpnja 1977. je u

Spomenik Hansu Sachs... (snimila Branka Beović)

Njemačkoj na snagu stupio novi zakon o reformi bračnog i obiteljskog prava (*1. EheRG*) kojim je, među ostalim, na novi način reguliran razvod braka.

S druge strane grma priključuje se vagon u obliku pelikana u kojem brižna majka hrani svoju djecu dok je otac u nekom drugom „filmu“, potpuno odsutan duhom. Prema legendi pelikan je simbol majčinstva, budući da je, probivši grudi, svojom krvlju nahranio mladunčad kada nije našao hranu za njih. Kraj vagona je mramorni vijenac od voća. S druge strane vijenca nalazi se vagon u obliku kune zlatice/proždrljivca koja lovi mramornu štuku, dok u vagonu sjedi bogato nakičena groteskno debela žena koja pohlepno jede i svoj i kolač svog mršavog supruga. Prof. Weber kaže da je mislio na svađu oko novca.

... čija je pjesma „Gorkoslatki bračni život“... (snimila Branka Beović)

Vratimo se Hansu Sachs. Sa stijene koja se nalazi lijevo od njega u bazen skače jarac, a s desna se penje nimfa. Jarac i nimfa predstavljaju Erosa koji vodi do ljubavi i braka. Iza stupa je bračna hrid na kojoj leže uginuli jarac, znak prokletnika na Posljednjem sudu, kao simbol za muškarca i ljudska lubanja, kao ostatak žene. U stijeni je uklesano: „Dok vas smrt ne rastavi“.

Nasuprot stupa s Hansom Sachsom nalazi se mramorno srce u kojem je uklesana pjesma „Gorkoslatki bračni život“, ime autora pjesme, godina njezina nastanka te naziv fontane i godine početka i završetka gradnje.

Iz naprijed navedenog vidi se da je, baš kao u Sachsovoj pjesmi u kojoj on naizmjenice malo hvali pa malo kudi i proklinje brak, prof. Weber u svojoj kompoziciji preuzeo isti pomirljivi stav.

U nastavku evo nekoliko tehničkih podataka o fontani. Ukupna težina mramornih skulptura je 30 tona, ukupna težina brončanih figura 11 tona. Najteža mramorna plastika, vjenčić od voća, ima 8 tona, a najteža brončana plastika, zmaj 2,5 tone. Mramor za skulpture i bazene je tip Rosa do Monte iz Estremoza u Portugalu. Bronca je djelomično pozlaćena u vatri i presvučena tankim slojem boje. Maksimalni promjer fontane je 13 metara, a visina 4 metra.

U pogonu je od sredine travnja do kraja listopada od 9 do 22 sata.

Ali, iako su izgled i visoki troškovi, na početku, izazivali burne rasprave u Gradskoj vijećnici, medijima i među stanovnicima Nürnberga, danas je ova fontana toliko omiljena među djecom da to pomalo ljuti prof. Webera i gradske oce, budući da dolazi do oštećenja površine skulptura te skidanja boje i pozlate.

Kao što sam već ranije istaknula, Nürnberg ima veliki broj fontana. Zašto sam odabrala ove dvije, po obliku i vremenu nastanka potpuno različite fontane? Lijepa fontana je po svemu potpuna suprotnost fontani Bračni vrtuljak. Dok prva stremi u visinu, druga ide u širinu. Dok prva očarava svojom ljepotom, druga, u prvi trenutak, šokira svojim izgledom. Odgovor je jednostavan. Odabrala sam ih zbog ljepote i vječne čovjekove čežnje za ljubavlju.

... bila inspiracija za fontanu „Bračni vrtuljak“ (snimila Branka Beović)

Od ljubavi do mržnje samo je korak (snimila Branka Beović)

A gdje je nestala ljubav? (snimila Branka Beović)

U knjizi „*Povijest ljepote*“ Umberto Eco kaže da je „lijep“ zajedno s „ljupkim“, „dražesnim“, ili pak „veličanstvenim“, „čudesnim“, „prekrasnim“ i sličnim izrazima – pridjev koji često koristimo za označavanje onoga što nam se sviđa. Čini se kako je, u tom smislu, ono što je lijepo istovjetno onome što je dobro, a u različitim se povijesnim razdobljima doista i uspostavlja čvrsta veza između Lijepog i Dobrog. (Eco, 2004.) Lijepa fontana, ne samo što je lijepa, već je morala biti i dobra, budući da je u srednjem vijeku

stanovnike Nürnberga opskrbljivala pitkom vodom. Na njoj više ne možemo utažiti žeđ kao što su to radile prethodne generacije, ali do danas je ostala zaštitni znak grada i sigurno će sve koji je vide zabljesnuti svojom ljepotom.

Što se tiče Bračnog vrtuljka ne znam postoji li još negdje fontana posvećena ljubavi, braku i bračnom životu.

U Platonovom djelu *Simpozij/Gozba*, komediograf Aristofan pripovijeda o mitu prema kojem su ... *nekoć davno bogovi živjeli na nebu, a ljudi dolje na zemlji. Ali, mi ljudi nismo izgledali ovako kako danas izgledamo. Svatko od nas imao je po dvije glave, četire noge i četiri ruke - odnosno, bili smo savršeni spoj dvoje sjedinjenih ljudi, potpuno stopljenih u jedno biće. Budući da smo svi imali svojega savršenog partnera u samom tkanju svojega bića, svi smo bili sretni. ... Bili smo potpuni. ... Ali, u svojoj smo potpunosti postali pretjerano oholi. U svojoj smo oholosti zanemarivali štovanje bogova. Moćni Zeus kaznio nas je za propust štovanja tako što je preplovio sva savršena dvoglava stvorenja sa po osam udova te stvorio svijet okrutno razdvojenih jednoglavih, dvoručnih i dvonožnih nesretnih stvorenja.* (Gilbert, 2010.) I od tada čeznemo i tražimo našu savršenu polovicu kako bismo ponovno bili potpuni. ■

Pelikan i obitelj (snimila Branka Beović)

Literatura:

- ***(1968.): Enciklopedija leksikografskog zavoda, 4. Lagh-Ož, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb
Hall J. (1998.): Rječnik tema i simbola u umjetnosti, Školska knjiga, Zagreb
Badurina A. (2000.): Leksikon ikonografije liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, Kršćanska sadašnjost, Zagreb
Masa E. (2000.): Freiplastiken in Nürnberg. Plastik, Denkmale und Brunnen im öffentlichen Raum der Stadt, Ph. C. W. Schmidt, Neustadt/Aisch

- Eco U. (2004.): *Povijest ljepote*, Hena com, Zagreb
Braun R., Carbon L. (2006.): *Nürnberger Brunnen in der Altstadt*, von -A-bis-Z-verlag, Erlangen
Gilbert E. (2010.): *Sudbonosno da*, V.B.Z., Zagreb
Kluger M. (2011.): *Nürnberg. Der Stadtführer durch die fränkische Metropole*, Context Verlag, Nürnberg
Nestmeyer R. (2011.): *Nürnberg: MERIAN live!*, Travel House Media, München
Schieber M. (2011.): *Nürnberg. Die mittelalterliche Stadt*, Sandberg Verlag, Nürnberg